

Skogsresurserna

Stärkt ägande - det bästa för hållbart skogsbruk?

Kan skog och mark brukas bättre för att bättre ta till vara resurserna?
Politiken om markernas resurser kan komma att ändras ytterligare ett steg 2021. En utredning ska vara klar till sommaren 2020. Den har just startat. Utgångspunkten är ett direktiv från regeringen som i sin tur baseras på Januariöverenskommelsen mellan 4 partier, regeringsunderlaget från 2019.

Skogsvård?

Punkten 26 i avtalet är rubricerad *Värna och stärk den privata äganderätten till skogen*. För mark och skogslandet är det alltså huvudsaken att ytterligare slå vakt om ägarnas rättigheter. Och vid någon slags inskränkning ska ägaren försäkras om ekonomisk kompensation. Någon annan typ av kompensation kommer alltså inte på fråga. Det kunde t.ex. handla om kompensation genom annan likvärdig mark - kunde tyckas rimligt för dedikerad skogsägare.

Vidare trycker punkten i avtalet på att skogs-

näringsen ska växa. I andra hand ska det vara ett hållbart skogsbruk. Artskydd ska utredas separat, men biologisk mångfald är med i skogsutredningen. Åtagandena i internationella konventioner om biologisk mångfald ska vägas mot tillvaratagande av skogens avkastning. Sista meningen i punkten i avtalet säger att nyckelbiotopsinventeringen inte ska fortsätta. Skogsstyrelsen har redan gjort uppehåll och vill sluta, särskilt i samband med avverkningar. Det här kan vara nyckeln till att skogsfrågan fått sådan uppmärksamhet i regeringsprogrammet.

Utredningsdirektivet bygger i stort helt på Januariöverenskommelsens punkt. Avverkning av fjällnära skog kommer bli central i utredningen.

Fokus är alltså äganderätten: att stärka privata ägande över skog och mark. I andra hand kommer biologisk mångfald.

Skogsintressena beklagar att utredningen inte har uppgift att beröra grundlagsfrågor eller andra central lagstiftning, även om utredningen väntas lägga förslag som ska riksdagsbehandlas – och det är ju lagregler. Ägarintressena har vänt sig emot vissa milda störmoment i deras överhöghet över skogsresurserna som främst skogsmyndighetens listor på nyckelbiotoper.

En nyckelbiotop kan vara uppförd på en lista eller inte alls. Oavsett behöver markägaren samråda med Skogsstyrelsen om något ingrepp planeras. Skogsstyrelsens inventering av nyckelbiotoper har pågått i flera decennier. Ungefär 2% av skogen är nyckelbiotopnoterad. Nyckelbiotopsinventeringen innebär inget juridiskt skydd. Det finns inte resurser att rusa ut och inventera ett okänt skifte när det är på gång att avverkas. Januariöverenskommelsen säger alltså att ingen ska heller försöka göra det. Trots dess relativt milda verkan har alltså skogsintressena drivit fram detta stopp på inventeringen.

Miljöintressena har påpekat att det mesta av skogen är anmäld till frivillig certifiering. I det ingår att ta hänsyn till nyckelbiotoper. Men utan tillsyn från samhället blir det i så fall frivillig hänsyn, utan insyn från utomstående.

Traditionellt är formen för bevarandesträvande under rubriken den biologiska mångfalden att skilja ut områden genom uppköp av mark från den privata ägaren. Samhället har inrättat ett antal reservat och nationalparker. Privata markägarna undantas därmed från ansvar för biologiska artrikedomen och den inriktningen tycks fortsätta med Skogsutredningen och kommande politik.

Ägarformen tas för given; ägandet ska stärkas, inte ifrågasättas eller problematiseras. I Sverige är det kanske inte lika hopplöst som t.ex. i Amazonas där ägare bränt ner stora skogsarealer. Men det privata markägandets komplikationer finns här också.

Utredningen ska stärka privata ägandet. Svenska skogen ägs till 80% av privata ägare. Staten, främst genom aktiebolaget Sveaskog, äger ca. 20%. Hälften av skogen ägs av drygt 300.000 enskilda. Medelstorleken är 45 hektar. Det kan jämföras med ca. 100 fotbollsplaner. De sköter skogen olika; ofta med stort

engagemang, men ibland inte alls. De kan ha ärvt den och lever inte av avkastningen. De bor inte alltid i närheten och kan ha lämnat bort skötsel.

Många skogsägare är organiserade i någon av de fyra regionala föreningar. I t.ex. Mellanskog är ca. 25.000 med.

Det har varit en utveckling mot allt mer inneslutning av markerna. Det finns en opinion kring allemansrätten och det görs allt fler undantag från strandskyddet. Ägarföreträdare framhåller att de inte äger allt oinskränkt. De kan inte göra hur som helst på marken. Odling och skötsel av marken och växligheten ska ske med hänsyn till skogsvårdslagens anvisningar. Men om något ska göras som samhället beslutat blir det dock ofta motsträvt. Markägare blir allt mer vana att få kompensation för miljöåtaganden utanför deras affärsmodeller. Den senaste politiska utvecklingen tar ytterligare steg i denna riktning.

De senaste åren har Sverige gjort åtaganden internationellt som också berör skogen. Utredaren ska inte föreslå något nytt åtagande för skogsägarna, utan de ska entusiasmera ägarna att fortsätta att hantera samhällets mål med skogen på frivillig grund. *"Det ska löna sig för markägaren att värna allmänna intressen"* står det i direktiven. Nya incitamentsformer ska utredas.

Hur fungerar det med privat ägande av jorden? Är det ett rationellt sätt att hantera vad växligheten ger? Visserligen försvaras ägandet genom regeringsformen, men där tas inte hänsyn till hur ägandet gestaltar sig. Det gäller ju att hantera en viktig resurs för mänsklighetens överlevnad. Mycket står och faller med hur markerna vårdas och används. Men Januariöverenskommelsen och skogsutredningen säger inget om vikten av att utveckla ett hållbart skogsbruk.

I Skottland finns ca. 250.000 hektar "community land". Organisationen som samlar dessa har som första punkt hållbar utveckling, även om det i grunden främst gäller lokal sammanhållning och glesbygdsutveckling. Det betraktas som ett sätt att jämna ut ägarklyftorna och minska kostnaderna för marken. I Skottland handlar det främst om jordbruk och djurhållning snarare än skogsbruk. Kooperativen har lagligt stöd för att ta över land som missköts. Idag motsvarar arealen alltså drygt 5.000 medelstora svenska ägor.

Skogsägarna är ett starkt lobbyintresse. Minsta ifrågasättande av ägarrätten brukar väcka ett ramaskri. Förra skogsutredaren blev avskedad av landsbruksministern – själv skogsägare – direkt efter att i Almedalen sommaren 2016 yppat något om skogsägar. Utredaren lagman Charlotta

Riberdahl hade undsluppit sig: *"man kan fundera på... om man ska tillåta ett så stort privat ägande av en så viktig naturresurs som skogen."*

Svensk skogspolitik har gått mot en allt mer ägarcentrerad produktionsorientering, genom successiva uppdateringar av skogsvårdslagstiftningen. Betoningen är fortsatt på hög virkesproduktion, d.v.s. ett ekonomiskt utbyte av skogen. Andra prioriteringar kommer utanpå; ägarna ska ta hänsyn vissa andra saker. Vartefter har samhällsmål tillkommit, bl.a. biologisk mångfald, som sekundära prioriteringar. Alltså, allt tydligare betonas – ett allt bredare – samhälleligt intresse av skog, bl.a. biobränsleproduktion och växthusgassänka. Därmed ökar kraven på skötseln.

Trots denna mer komplexa förväntan på skogsproduktionen har forskare noterat en avsaknad av diskussion och utvecklad strategi för hur väga samman och arbeta enligt ett flertal mål samtidigt. Bristen kan uppfattas som att politiken ser en allt högre produktionstakt som bästa sättet att anpassa miljön.

Produktionsfokus och privat ägande är alltså skogspolitikens kärna. Forskare säger att äganderätten är jämförelsevis väldigt stark i Sverige; ändå klagar markägarna. Det vanligaste missnöjet gäller avverkning och allemansrätten. De vill få avverka skog med mindre – eller utan - restriktioner och reagerar mot intrång på markerna. Debattonen från skogsägareföreträdare har haft en tendens att hårdna med åren, trots alltså den redan stärkta lag- och hävdombäddade äganderätten. Bakom finns en relativt liten grupp aktörer som representerar skogsägaresammanslutningar och konservativa politiska partier som agerar genom presskanaler i första hand i landsorten.

Starkt dominerar opinionsyttringar om frihet för ägaren att hantera marken. En sådan ensidig betoning, där andra frågor knappt tas upp, blir till ett uttryck för en ovilja mot samhällets mål för skogen. Detta tycks särskilt gälla frågor som har med hållbar miljö och resurshushållning att göra.

Källor

Januariöverenskommelsen ([pdf](#))

Skogsutredningen. [Hemsida](#), [Direktiv M2019:46](#)

[Skotska landkollektiven](#)

[Land for the Many](#), George Monbiot, 2019 (for Labour) Internt

Forskare om: [svensk skogspolitik](#) och [skogsägarna](#)